

---

v Ústí nad Labem, dne 4. 9. 2016

Oponentský posudek dizertační práce Mgr. Marie Kusovské

Charakteristika práce: Mgr. Marie Kusovská se v předkládané dizertační práci zabývá demografickými podmíněnostmi charakteru základošolské sítě v Česku s důrazem na období po roce 1989 do současnosti. Zaměřuje se zejména na prostorovou diferenciaci populačního vývoje, diferenciaci vývoje počtu žáků, a tudíž i poptávky po základních školách v různých regionech Česka. Práce má ze svého demografického základu výrazný přesah do geografie obyvatelstva, geografie služeb a problematiky regionálního rozvoje. Práce má převážně empirický charakter s kritickým zhodnocením použité metodologie, čemuž odpovídají i cíle a výzkumné otázky vytčené v úvodu.

Tematické zaměření: Zvolené téma dizertační práce je nosné a velmi aktuální. Je navíc přenositelné i do prostředí jiných zemí a má potenciál mezioborového přesahu jak s geografii, tak zvláště inspirativní se může jevit ve spolupráci s edukačními vědami a edukační politikou.

Struktura textu: Struktura předloženého textu v náznaku postupuje od obecné části, přes seznámení s reáliemi vývoje moderního školského systému a kritickou diskuzi použité metodiky a dat k jejich vlastní aplikaci na území Česka. Již při posuzování rozpracovaného dizertačního projektu bylo oponentkou upozorňováno na slabou teoretickou ukotvenost studované problematiky na poli geografie a edukačních věd. Ve finální verzi dizertační práce byla doplněna řada konceptů a přístupů z geografie, ovšem zcela minimálně byly diskutovány přístupy z oblasti sociologie vzdělávání, edukační politiky, případně pedagogiky. Překvapivě se mi nadto jeví poměrně stručné teoretické ukotvení dokonce i ve vztahu k autorčině mateřské disciplíně, demografii. Paradoxně nejvíce informací v tomto ohledu přináší kapitola 1. Úvod a po velmi stručné kapitole 2. Vymezení demografie v kontextu studované problematiky již následují kapitoly, které se vztahují buďto k reáliím vývoje osídlení, poskytování základního vzdělávání nebo k populačnímu vývoji příslušného zkoumaného území – Česka. Následuje část věnovaná výzkumnému designu a použitým metodám a poté samotná aplikace. Lze tak konstatovat, že teoretická část zaujímá s. 12–21, tj. 10 stran z celkového počtu 100 stran práce, které nadto obsahují velké množství celostránkové grafiky. Teoretické ukotvení by tedy podle tohoto výpočtu netvořilo ani desetinu předkládané dizertační práce. Polehčující a zároveň přitěžující okolností ovšem je, že velká část obecných poznatků je roztroušena v dalších kapitolách, které se dominantně věnují empirickým poznatkům o Česku. Proč je například obecné schéma kauzálních kumulativních procesů v depopulačním periferním regionu autorů Ouředníček, Špačková, Feřtová (2011)

prezentováno v kapitole 3.2.3 Populační vývoj a proměny počtu žáků v diferencovaných územích Česka? Proč není v obecné části práce na jednom místě přehledně věnována pozornost vztahu problematiky populačního vývoje a socioekonomického rozvoje lokalit a regionů? Proč je význam Webbova grafu představen a diskutován až v metodické části na s. 61? Proč není zařazen v obecné části práce, která by například souhrnně věnovala pozornost demografickým přístupům v hodnocení a interpretaci populačního vývoje nižších územních celků? Tyto a další skutečnosti způsobují, že řada obecných poznatků je sice v dizertační práci uvedena, ale poněkud postrádá logickou souslednost, a tudíž na ně již není odkazováno v závěrečné syntéze zjištěných poznatků.

Formální a grafická stránka: Po formální stránce (grafické, jazykové apod.) text splňuje nároky na něj kladené. Proti prezentaci rozpracovaného dizertačního projektu doznaly pozitivní změny i kartografické výstupy, třebaže vykazují ještě některé drobné nedostatky. Plní však svůj účel přehledné a srozumitelné prezentace zjištěných dat. Určitým problémem je místy použití neodborného, „žurnalistického“ jazyka (např. s. 41 – „žák se nevejde do žádné základní školy, vysněná škola“).

Teoretická východiska práce: Jak již bylo řečeno výše, teoretické ukotvení práce se mi jeví v porovnání se zdárně provedenou empirickou částí slabší a neucelené, ačkoli proti prezentaci rozpracovaného dizertačního projektu byla zařazena řada, především geografických publikací. Nicméně více než jednu stranu (kapitola nadto komentuje v podstatě poznatky jedné studie) by si jistě zasloužil koncept výběru školy, který je zvláště v sociologii vzdělávání a edukační politice nosným tématem nahlíženým z mnoha perspektiv. Proces suburbanizace je také v dizertační práci představen spíše z hlediska změn v rozmístění populace; postrádám jeho širší (sociologické) hledisko s důrazem na chování a životní hodnoty populace tohoto typu sídel, které by přispělo k interpretaci poptávky a nabídky škol v daných územích. Především bych však očekávala podrobnější přehled vývoje myšlení v demografii ve vztahu ke školskému trhu. Problémy s teoretickým ukotvením studované problematiky možná vyplývají z celkové formulace cílů dizertační práce. Zprvé tzv. „empirické cíle“ (s. 15) nejsou cíli, ale výzkumnými otázkami, zadruhé jsou formulovány velmi konkrétně a přímo směřují k aplikaci. Nejsem plně obeznámena se zásadami dizertačních prací na katedře demografie a geodemografie, očekávala bych však i určitý přínos tohoto typu práce k teorii, resp. obecným poznatkům oboru.

Metodika práce: Autorka se musela vypořádat s poměrně širokým spektrem metodických problémů, sběru dat, práce s různou povahou dat. Nutno vyzdvihnout, že se s nimi vypořádala zdárně. Byla nucena přesáhnout hranice studovaného oboru demografie směrem k metodickým postupům geografie obyvatelstva a osídlení. Vhodně kombinuje hledisko vertikální a horizontální (prostorové) diferenciac sledovaných územních jednotek při jejich třídění a následných analýzách. Střediska spádových oblastí by sice bývalo možné kategorizovat i s ohledem síly vazeb zázemí na středisko ve vztahu k jeho sousedním konkurentům (viz metodika v pracích prof. M. Hampla), případně volit jiný postup síťové analýzy v GIS, ovšem to je již pouze věcí diskuze, nikoli překážkou realizace autorkou zvoleného postupu. Jako velice inspirativní vnímám využití Webbova grafu v prostorových analýzách.

Empirické výsledky: Empirické výsledky, které dizertační práce přináší, jsou velmi přínosné a podnětné, jak mezioborově a mezinárodně, tak pro decizní sféru (které se jimi bohužel většinou neřídí). Kartografické vyjádření zjištěných poznatků pak výmluvně ukazuje hlavní procesy prostorové distribuce žáků ve vztahu k potenciálu kapacit škol a

lokálním/regionálním rozvojovým problémům. Pro mezinárodní srovnání je klíčová především prezentace změny počtu žáků mezi jednotlivými sledovanými obdobími. Z ní vyplývá, že územím, které potřebuje uvážené plánování ve školské politice – i s ohledem na postup stávajících žáků na 1. stupeň – je zejména širší zázemí Prahy či obecně největších českých měst, proti čemuž „vylidňování periferních území“ představuje dlouhodobý, ale ne tak palčivý problém. Škoda jen, že tyto zajímavé výsledky nebyly prozatím publikovány v zásadnějších periodických, resp. seznam autorčiných publikačních výstupů je prozatím neobsahuje.

Celkové zhodnocení předložené práce: Předkládaná dizertační práce je svým založením převážně empirická a dosažené výsledky považuji za obohacující demografickou, geografickou i edukační praxi. Jejich preciznější teoretická ukotvenost by však vhodně propojila aplikaci s teoreticko-metodologickým poznáním v oboru.

Dizertační práci doporučuji k obhajobě, po jejímž úspěšném vykonání je kandidátka způsobilá nést titul Ph.D.

Otázky k obhajobě:

1) Jaký předpokládáte prostorový vzorec vývoje počtu žáků v Česku v krátkodobém (to je v práci naznačeno) a střednědobém časovém horizontu? Jaké hlavní změny v charakteru základoškolské sítě v těchto časových horizontech předpokládáte? (Případně již bude tato otázka zodpovězena při samotné prezentaci dizertace).

2) Jak ovlivňuje, případně může ovlivnit možnost svobodné rodičovské volby školy (parental choice) edukační trh v suburbánním zázemí Hlavního města Prahy? Jaké mohou být různé motivy volby školy? Jaké denní časoprostorové vzorce pohybu žáků (a rodičů) v tomto území jim pak odpovídají?

RNDr. Silvie R. Kučerová, Ph.D.